

народної системи якості, що, як уже зазначалося раніше, є перепусткою на зовнішні ринки розвинутих країн світу. Крім цього, очевидні також і інші економічні стимули для виваженого проведення подібних заходів. Серед головних із них варто назвати наступні:

зменшення собівартості готової продукції внаслідок переходу на споживання більш дешевих видів сировини, загального зменшення ресурсо- та енергомісткості виробництва;

зменшення витрат на розміщення та утилізацію промислових відходів;

зменшення виплат працівникам підприємства за втрату працездатності внаслідок шкідливих умов виробництва;

зменшення сум штрафів за перевищення нормативних обсягів промислових викидів у довкілля.

Не варто також забувати і про загальне покращення екологічної ситуації в країні, що, з точки зору маркетингу, можна розглядати як задоволення базових потреб людей у безпеці та здоровому довкіллі. З цього приводу, за думкою автора, варто також акцентувати увагу на тому, що поліпшення технологічної складової певного промислового виробництва і отримання наведених позитивних наслідків нагає можливість для розробки і впровадження комплексних програм зв'язків з громадськістю на основі більшої відкритості та прозорості діяльності підприємства і покращення його іміджу. Ця нова сфера застосування концепції маркетингового управління підприємством ще недостатньо розроблена у вітчизняній економічній літературі, проте саме в цьому ми вбачаємо вагомое значення маркетингу для перспектив покращення технологічної складової як окремого промислового підприємства, так і відповідної галузі взагалі.

Література: 1. Шевчук В.Я., Саталкін Ю.М., Навроцький В.М. Модернізація виробництва: системно-екологічний підхід. — К: СИМВОЛ-Т, 1997. 2. Кардаш В.Я. Маркетингова товарна політика: Навчальний посібник. — К.: КНЕУ, 1997. — 156 с. 3. Mining and the Environment. International Perspectives on Public Policy /Ed. by R.G. Eggert. — Washington D.C.: Resources for the Future, USA, 1994. — p. 136.

ФОРМУВАННЯ ПОРТФЕЛЯ ВКЛАДЕНЬ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

УДК-336-71

Перешибкін М.М.

Здійснення багатьох активних операцій комерційних банків України відбувається через формування відповідної структури портфелів їх вкладень. Але підвищена частка позичок в активах банку призводить до погіршення його ліквідності.

Тому з метою зниження ризику втрат необхідний поглиблений аналіз портфеля вкладень комерційного банку з погляду ліквідності, прибутковості позичок та їх диверсифікованості.

Втім слід зазначити, що задача формування та розподілу банківських ресурсів багатокритеріальна і визначається безліччю показників ефективності. Поряд з цим ця велика кількість показників ефективності утворює певну множинність, яка враховує як особливості окремих видів вкладень комерційного банку (кредитних, інвестиційних, інноваційних тощо), так і їхні загальні властивості. Однак наявність такої безлічі показників ефективності обумовлює не тільки визначення найбільш вагомих із них, а й застосування підходів, які враховують купу різних показників, що особливо потрібні при формуванні портфеля. Інакше кажучи, при розгляді питань стосовно формування портфеля вкладень комерційного банку необхідно розглядати їх, по-перше, разом з задачами і цілями банківського менеджменту, по-друге — з задачами забезпечення і підтримки певної ліквідності, платоспроможності і прибутковості як окремих банківських операцій, так і банку в цілому.

Формування портфеля вкладень комерційного банку, як складової частини банківського менеджменту, також визначається низкою кількісних та якісних показників; урегульованістю діяльності банку з боку держави, що полягає у встановленні Національним банком для комерційних банків ряду економічних нормативів.

Тобто кожен із показників загальної множини ефективності формування портфеля вкладень комерційного банку може мати свою розмірність, що потребує відповідних процедур узгодження для визначення деякої загальної величини, або розробки низки окремих підходів до формування портфеля, де на кожному етапі, згідно з своїм критерієм ефективності, вирішується окреме завдання. Однак вирішення задачі формування портфеля вкладень комерційного банку з точки зору узгодженого взаємозв'язку ліквідності та прибутковості обумовлює визначення пріоритетних напрямків і сегментів ринку для проведення його активних операцій; адаптивне регулювання попиту на банківські послуги; оптимальне використання банківських ресурсів для проведення відповідних операцій; мобільну стратегію визначення рівня кредитних і депозитних ставок.

Таким чином, схему формування портфеля вкладень банку доцільно представити у вигляді схеми управління зі зворотним взаємозв'язком (рис. 1).

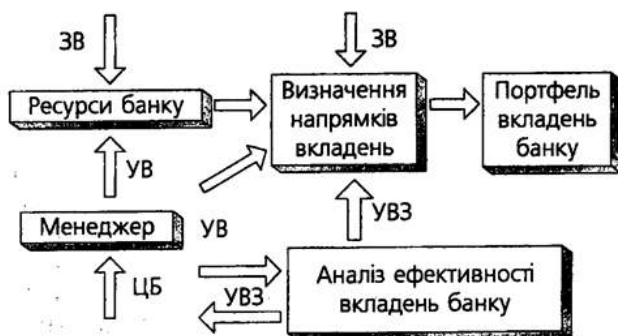

Рис. 1. Схема формування портфеля вкладень комерційного банку

Під поняттям "менеджер" тут розуміється весь комплекс організаційно-технічних заходів, пов'язаних з прийняттям рішень про проведення певних банківських операцій; ЦБ – ціль управління банком, зокрема досягнення визначеного рівня прибутковості при заданому рівні ліквідності, на основі якої здійснюється формування портфеля вкладень комерційного банку; УВ – управляючий вплив; ЗВ – зовнішні впливи, які в цілому діють на всю систему формування портфеля банку й обумовлюють адаптивне регулювання; УВЗ – управляючий вплив зі зворотним зв'язком, що формується виходячи з цілей банку і наявних зовнішніх впливів на даному часовому інтервалі.

При цьому при розробці управляючих впливів, спрямованих на забезпечення достатньої ліквідності та прийнятного рівня прибутковості варто враховувати, що для переважної більшості комерційних банків кредитні операції в загальному портфелі вкладень банку займають домінуюче положення [1]. Втім скрінінг активних операцій банку повинен бути якнайтісніше пов'язаним з інвестиційним перерозподілом вільних ресурсів на грошових ринках і ринках капіталів з метою створення й одержання чистих вигід у майбутньому [2]. Іншими словами, портфель вкладень комерційного банку з деякою часткою вірогідності можна представити у вигляді об'єднання двох частин, одна з яких є підмножиною безлічі кредитних вкладень банку, а друга – підмножиною безлічі інвестиційних вкладень. Отже, розв'язання поставленої задачі знаходиться в площині оптимального сполучення вибору складових частин портфеля. Проте більшість дослідників вирішують цю задачу з точки зору забезпечення більшої дохідності портфеля [2, 3].

Для цього вводиться на розгляд прибутковість кредитної та інвестиційної складової частини портфеля [3]:

$$d^1 = \frac{Q_1^1 - Q_0^1}{Q_0^1}, \quad (1)$$

$$d^2 = \frac{Q_1^2 - Q_0^2}{Q_0^2}, \quad (2)$$

де d^1 – прибутковість кредитної складової портфеля банку;

d^2 – прибутковість інвестиційної складової портфеля банку;

Q_0^1 – сукупна вартість кредитної складової портфеля в момент часу: $t = 0$;

Q_1^1 – сукупна вартість кредитної складової портфеля в момент часу: $t = 1$;

Q_0^2 – сукупна вартість інвестиційної складової в момент часу: $t = 0$;

Q_1^2 – сукупна вартість інвестиційної складової в момент часу: $t = 1$.

Тоді, відповідно до теорії формування портфеля Г. Марковіца, загальна прибутковість портфеля визначається за допомогою співвідношень [3]:

$$d = \frac{Q_0^1}{Q_0} \times d^1 + \frac{Q_0^2}{Q_0} \times d^2, \quad (3)$$

або

$$d - \frac{\lambda \times Q_0^2}{\lambda \times Q_0^2 + Q_0^2} \times d^1 + \frac{Q_0^2}{\lambda \times Q_0^2 + Q_0^2} \times d^2, \quad (4)$$

де d – прибутковість портфеля банку;

λ – відбиток залежності величини вартості між складовими портфеля;

Q_0 – сукупна вартість портфеля банку в момент часу: $t = 0$, що дорівнює сумі сукупних складових частин портфеля банку:

$$Q_0 = Q_0^1 + Q_0^2. \quad (5)$$

Потім аналізується залежність зміни прибутковості портфеля банку від співвідношення прибутковості його складових частин. Однак при такому аналізі, на думку автора, варто враховувати й ліквідність проведення операцій, які складають ту чи іншу частинну порт-

феля. Якщо прибутковості складових частин портфеля банку однакові –

$$d^1 = d^2, \quad (6)$$

то прибутковість портфеля банку дорівнює сумі прибутковості складових частин. Тобто переважаючим у цьому випадку при формуванні портфеля банку є вибір найбільш ліквідних операцій кредитування й інвестування. Якщо прибутковості складових портфеля комерційного банку частин різні –

$$d^1 \neq d^2, \quad (7)$$

то, як показує аналіз виразу 4, значення прибутковості портфеля банку d тяжіє до значення прибутковості тієї з складових частин портфеля, питома вага вартості якої збільшується. Отже, для забезпечення заданого рівня ліквідності, наприклад, можна поступитися прибутковістю меншої частини портфеля. Якщо цього недостатньо, то необхідна диверсифікованість за рівнями ліквідності тієї частини портфеля комерційного банку, що має більш питому вагу. При цьому варто враховувати, що диверсифікованість кредитів дає ефект не тільки за рахунок того, що ймовірність погіршення якості кредитів пов'язана з негативними економічними подіями. Додатковий ефект виникає за рахунок зниження ймовірності перевищення критичного рівня частки прострочених кредитів у результаті випадкового збігу обставин.

З практичної точки зору наслідком цієї закономірності є те, що при однаковій якості управління кредитними ризиками у великому та малому банку ризик кредитування, з погляду втрати банком фінансової стійкості, в дрібному банку набагато вище. Рациональна стратегія формування кредитно-інвестиційного портфеля малого банку в такому випадку передбачає за інших рівних умов або меншу, ніж у великому банку, частку кредитів в активах, або навіть скорочення кредитування. У тих же умовах великий банк може дозволити собі менш ліквідну структуру активів, максимально використовуючи наявні в розпорядженні банку резерви. Додаткова перевага великих банків полягає також у тому, що вони можуть собі дозволити кредитувати підприємства на більш тривалі терміни. Така можливість виникає в результаті того, що найбільші банки мають доступ до порівняно більш довгострокових ресурсів, таких як депозити населення, кредити нерезидентів.

Таким чином, з сказаного раніше випливає, що у випадку, якщо найбільшу питому вагу має кредитна складова портфеля, доцільно враховувати ймовірність неповернення виданих кредитів.

Припустимо, що банк видає взаємно незалежні кредити однакового розміру (іншими словами, видача певного кредиту не пов'язана з видачею якого-небудь іншого кредиту), ймовірність неповернення яких дорівнює p і нижче гранично припустимої частки V прострочених кредитів у портфелі банку. Тоді якщо банк видав k кредитів, то ймовірність того, що v кредитів виявляться не повернутими, задовольняє нерівності:

$$P\left(\left|\frac{v}{k} - p\right| < \varepsilon\right) \geq 1 - \frac{p(1-p)}{k\varepsilon^2}, \quad (8)$$

де ε – рівень резервів, які банк тримає під свої зобов'язання.

Проаналізуємо тепер підхід відносно формування портфеля комерційного банку з огляду на ліквідність та ризик проведення активних операцій. Для цього необхідно розглянути взаємозв'язок прибутковості та ризику портфеля, а також прибутковості та ліквідності.

Формування портфеля комерційного банку в залежності від прибутковості і ризику проведення окремих груп активних операцій проводиться за допомогою кривих байдужості (рис. 2).

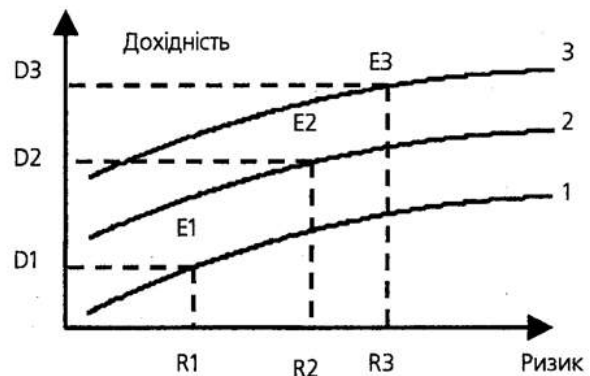

Рис. 2. Зміна дохідності та ризику портфеля банку

Як видно з рис. 2, якщо задані деякі припустимі рівні ризику (R_1, R_2, R_3) або дохідності (D_1, D_2, D_3) проведення активних операцій, найбільш ефективним буде портфель, який сформовано з активних операцій, позначених точками E_1, E_2, E_3 .

У той же час при виборі напрямків вкладення ресурсів варто враховувати також взаємозв'язок ліквідності та прибутковості проведення певних активних операцій, який має зворотну залежність. При цьому будемо вважати, що прибутковість проведення активної операції корелює з ризиком, тобто активні операції, які мають однакову при-

бутковість, мають і однакову ризикованість. Іншими словами, аналіз ліквідності та прибутковості проведення активних операцій проводиться для одного і того ж рівня ризикованості.

Таким чином, виходячи зі сказаного, можна при формуванні портфеля комерційного банку сформулювати деякий узагальнений показник, який, виходячи з взаємозв'язку ліквідності та ризику проведення активної операції, визначає вибір напрямків. На думку автора, такий показник можна представити в наступному вигляді:

$$\beta = \frac{l}{r}, \quad (9)$$

де l — рівень ліквідності проведення активної операції,

r — рівень ризику проведення активної операції.

Тоді чим більший показник β , тим переважніша та більш доцільна активна операція (з погляду домінуючого критерію — ліквідності). Проте введене вище обмеження на взаємозв'язок ліквідності, прибутковості та ризикованості проведення активної операції не обмежує спільності міркувань, що видно з формули 9. Таке обмеження необхідне лише для простоти графічного відображення.

Пояснимо сказане за допомогою рис. 3, на якому представлені залежності ліквідності та прибутковості при проведенні двох різних груп активних операцій. Припустимо, що задана деяка прибутковість D , тоді природним з погляду оптимальної ліквідності є вибір тієї активної операції, що відповідає точці 2 (див. рис. 3). Аналогічний результат ми одержимо, застосовуючи формулу 9 та сформульовану умову вибору активної операції, тому що в даному випадку значення ризику проведення активних операцій однакове, а рівень ліквідності для точки 2 — вище.

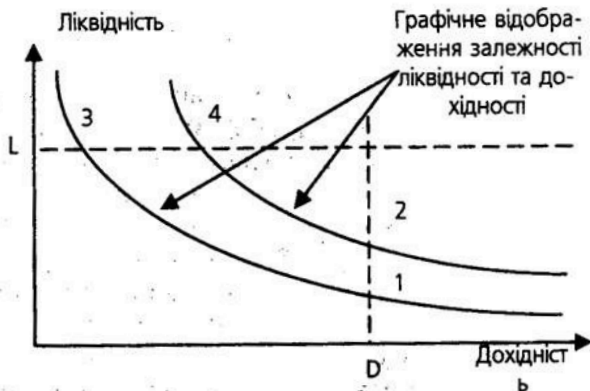

Рис. 3. Графічне пояснення взаємозв'язку ліквідності та ризику проведення активної операції

У випадку однакової ліквідності L маємо дві точки: 3 і 4. При цьому в точці 4 прибутковість проведення активної операції вища, отже, у загальному випадку вищий і ризик проведення цієї операції, що може, в кінцевому рахунку, вплинути з часом на ймовірність ліквідності операції. Таким чином, з погляду ймовірності ризику ліквідності, переважнішою є активна операція, що відповідає точці 3. Аналогічний результат виходить і при використанні формули 9 та сформульованої умови вибору активних операцій.

Крім того, на думку автора, аналіз ліквідності та платоспроможності комерційного банку повинен відповідати вимогам системного та комплексного підходів, тому що досліджуються різні фактори, аналізуються всі складові балансу. Для цих цілей автор пропонує проводити попередній аналіз ліквідності та платоспроможності банку у вигляді нерозривного ланцюжка, основними ланками якого повинні бути: аналіз основних нормативів платоспроможності та ліквідності; аналіз структури балансу і його складових частин; облік факторів, які безпосередньо або опосередковано впливають на ліквідність та платоспроможність; наочність уявлення результатів аналізу.

Вирішення останньої задачі ланцюжка аналізу ліквідності та платоспроможності можна зробити на основі побудови графіків різних перетинів аналізованих показників. З цією метою в деякому просторі факторів, які істотно впливають на аналізований показник, будується відповідна залежність та будується її відповідна проекція.

У висновку відзначимо, що на сучасному етапі розвитку економічних відносин в Україні, при формуванні кредитно-інвестиційного портфеля банку має сенс дотримуватися, на думку автора, наступних рекомендацій: виходячи з того, що для багатьох банків переважною в їхньому портфелі є кредитна складова, певну увагу необхідно приділяти наданим кредитам; для визначення рівня прибутковості портфеля банку доцільно застосовувати формули 3 і 4; для аналізу ймовірності неповернення виданих кредитів доцільно застосовувати формулу 8; як узагальненим показником при визначенні напрямків формування ліквідного портфеля комерційного банку доцільно користатися співвідношенням 9.

Література: 1. Бюллетень НБУ. — 2001. — №1 — 9. 2. Васюренко О.В. Современные методы управления банковскими ресурсами. — Харьков: Гриф, 1997. — 392 с. 3. Шарп У., Александер Г., Бейли Дж. Инвестиции. — М.: ИНФРА-М, 1999. — 1028 с.